

Zdzisław Bieniecki

Stanisław Żaryn 1913-1964

Ochrona Zabytków 17/4 (67), 62-64

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANISŁAW ŻARYN 1913—1964

Z głębokim smutkiem środowisko architektoniczne i konserwatorskie przyjęło bolesną wiadomość o nieoczekiwanym zgonie, zmarłego dnia 15 lipca 1964 r. dra inż. arch. Stanisława Żaryna, którego działalność nierozzerwalnie związana jest z ochroną i konserwacją zabytków w Polsce, a zwłaszcza z odbudową Starego Miasta w Warszawie.

Stanisław Żaryn urodził się 5 października 1913 r. w Warszawie, gdzie w 1932 r. ukończył Gimnazjum Towarzystwa Ziemi Mazowieckiej i w tymże roku wstąpił na Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej. Studia wyższe, przerwane w latach 1936/37 służbą wojskową, a następnie udziałem w kampanii wrześniowej 1939 r., kontynuował w okresie okupacji na tajnym Wydziale Architektury, uzyskując dyplom ich ukończenia w r. 1943. W 1962 r. na tymże Wydziale uzyskał stopień naukowy doktora nauk technicznych na podstawie rozprawy doktorskiej: „Kamienica warszawska w XV i XVI wieku”.

Wyniesione z domu rodzinnego umiłowanie tradycji określiło od lat młodszych kierunek zainteresowań Stanisława Żaryna, którego działalność rozwijała się w trzech zasadniczych płaszczyznach: architektonicznej, badawczo-naukowej i pedagogicznej, nierozłącznie ze sobą związanych i uzupełniających się wzajemnie.

Pracę w dziedzinie architektonicznej podjął Stanisław Żaryn jeszcze w okresie studiów. Po wojnie, pracując w Zjednoczonych Pracowniach Architektonicznych, następnie w Centralnym Biurze Projektów, Miastoprojekt Stolica-Wschód i ostatnio w gospodarstwie pomocniczym Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej, wykonał liczne projekty, dotyczące bez mała wyłącznie odbudowy i adaptacji obiektów zabytkowych. W 1948 r. opracował projekt i kierował, dokonaną w oparciu o wnikliwe badania i studia, odbudowę kolumny Zygmunta III w Warszawie. W tymże czasie przeprowadził odbudowę kamienicy przy ul.

- Nowy Świat nr 34 i pałacyku przy ul. Puławskiej nr 107a. Szczególnie ważny był udział Stanisława Żaryna w przypadającej na następne lata odbudowie warszawskiego Starego Miasta, gdzie zaprojektował i zrealizował odbudowę ponad 40 kamienic, wykonując zarazem projekty wnętrz wraz z ich wyposażeniem i tzw. małej urbanistyki. Czołowe miejsce w tym zakresie zajmuje odbudowa kamienic całej północnej pierzei Rynku (strona Dekerta), adaptowanych na użytek Muzeum Historycznego m. Warszawy. Do pozostałych należą kamienice przy ul. Nowomiejskiej nr 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 4, 6, 8, 10, 12, Jezuickiej nr 6, 8, Krzywe Koło nr 1, 3, 5, 7, 9, i Brzozowej nr 31/33, 39/41. Ponadto wykonał projekt urbanistycznego opracowania wylotu ul. Podwale na pl. Zamkowy (wspólnie z arch. Z. Krasnodębskim) i konserwacji ruin kościoła św. Jerzego na Nowym Mieście w Warszawie. Z innych prac konserwatorskich wymienić należy projekt adaptacji Zamku w Sandomierzu na cele społeczno-kulturalne (wspólnie z doc. drem A. Miłobędzkim i arch. B. Ufnalewskim) oraz udział w odbudowie katedry warszawskiej. Był również Stanisław Żaryn współtwórcą (razem z arch. Z. Krasnodębskim i art. rzeźb. W. Kowalikiem) nagrodzonego zakupem projektu w konkursie na pomnik Bohaterów Warszawy.

Stronie projektowo-realizacyjnej towarzyszyła działalność Stanisława Żaryna w zakresie organizacji i nadzoru prac konserwatorskich. Po wyzwoleniu Warszawy, już w lutym 1945 r. stanął do pracy przy jej odbudowie w Wydziale Architektury Zabytkowej Biura Odbudowy Stolicy jako kierownik działu inwentaryzacji konserwatorskiej oraz inspektor. Po likwidacji BOS i powstaniu Urzędu Konserwatorskiego na m. st. Warszawę objął w nim stanowisko inspektora Starego i Nowego Miasta, pełniąc nadzór nad pracami konserwatorskimi w dzielnicy staromiejskiej w najważniejszych dla jej odbudowy latach 1948—56. W latach 1957—59 pełnił obowiązki Naczelnika Wydziału Zabytków Nieruchomych w Zarządzie Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki. Również i później zachował stałą więź ze służbą konserwatorską, służąc jej swą wiedzą i doświadczeniem jako członek Głównej Komisji Konserwatorskiej Ministerstwa Kultury i Sztuki, Kolegium Opiniodawczego w Urzędzie Konserwatorskim na m. st. Warszawę i w Urzędzie Konserwatorskim województwa warszawskiego, Rad Technicznych w Pracowniach Konserwacji Zabytków i Biurze Projektów Miastoprojekt Stolica-Wschód oraz Rady Naukowej Instytutu Urbanistyki i Architektury.

Z pracą architektoniczną w zakresie konserwatorstwa ściśle łączyła się działalność badawczo-naukowa Stanisława Żaryna. Przepojony stworzoną przez prof.

dra Oskara Sosnowskiego atmosferą pracy naukowej w Zakładzie Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej, zawsze doceniał znaczenie poszukiwań badawczych dla robót konserwatorskich, jak również możliwości stwarzane przez nie dla odkryć naukowych. Świadomość potrzeby oparcia odbudowy na możliwie pełnych wynikach badań naukowych, a zarazem wyjątkowa sposobność ich przeprowadzenia, stworzona przez prace na Starym Mieście, skłoniły Stanisława Żaryna do zainicjowania w 1951 r. przy Towarzystwie Miłośników Historii utworzenia Komisji Badań Dawnej Warszawy, której kierownictwo sprawował do śmierci. Zaslugą Stanisława Żaryna jest, charakteryzująca działalność Komisji, nowatorska kompleksowość badań, które dzięki zespoleniu wysiłków przedstawicieli różnych dyscyplin wiedzy (archeologów, historyków, historyków sztuki i architektów) stały się cennym wkładem do poznania początków i przemian najdawniejszej Warszawy. Wiele wysiłku i starań włożył również Stanisław Żaryn w opracowanie i publikację części wyników prac Komisji w wydawnictwach zbiorowych „Szkice Staromiejskie” i „Szkice Nowomiejskie”, których był współautorem, jak też w redakcję wydanego przez Komisję w r. 1963 Przewodnika po Warszawie. Związane z odbudową badania reliktywów najdawniejszej zabudowy dzielnicy staromiejskiej zwróciły zainteresowanie Stanisława Żaryna ku zagadnieniu gotyckiej kamienicy warszawskiej i jej późniejszych przemian. Wyniki tych zainteresowań ujął Stanisław Żaryn w przygotowanej przy współudziale T. Mischała pracy „Najstarsza kamienica warszawska”, opublikowanej w — poświęconym odbudowie Starego Miasta w Warszawie — zeszycie 4 „Teki Konserwatorskiej”, a rozwinął w swej pracy doktorskiej ogłoszonej w skróconej formie na łamach rocznika 1963 „Kwartalnika Architektury i Urbanistyki” i uzupełnił w zamieszczonym tamże artykule o domu gotyckim u zbiegu ulic Celnej i Brzozowej. Odbudowa zabytków Warszawy, a w szczególności kamienic staromiejskich oraz zagadnienia związane z ich wystrojem i wyposażeniem były główną tematyką wielu publikacji Stanisława Żaryna, ukazujących się w czasopiśmie „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, „Architektura”, „Stolica” i in. Również czytelnikom „Ochrony Zabytków” znany jest z zamieszczanych w niej artykułów. Przedmiotem obszernych opracowań, znajdujących się w druku, są spostrzeżenia poczynione przy odbudowie bloku przyrynkowego na cele muzealne oraz uogólnienie zgromadzonych doświadczeń i prze-myśleń nad odbudową kamienic mieszczańskich, przedstawione na poświęconej im konferencji konserwatorskiej w Toruniu jesienią 1963 r.¹ Dorobek autorski Stanisława Żaryna² uzupełnia kilkadziesiąt prac niepublikowanych, recenzji, koreferatów i opinii, świadczących o autorytecie, jakim cieszył się w środowisku fachowym.

Praca architektoniczna, połączona z badawczo-naukową, nie wyczerpywały wielostronnej działalności Stanisława Żaryna. Pozostała jej dziedziną była praca dydaktyczna i popularyzacyjna, w której dzielił się posiadaną wiedzą i doświadczeniem z młodzieżą architektoniczną oraz szerzył zainteresowanie zabytkami wśród społeczeństwa. Jeszcze w okresie studiów włączył się do prac Katedry Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej, gdzie powołany w 1945 r. na stanowisko starszego asystenta i w r. 1956 adiunkta, pełnił nieprzerwanie obowiązki dydaktyczne w zakresie historii architektury polskiej oraz konserwacji zabytków, w ostatnich latach prowadząc samodzielnie wykłady z przedmiotu „Techniczne zagadnienia konserwacji”. Pracy dydaktycznej towarzyszyła działalność Stanisława Żaryna w zakresie popularyzacji zabytków, wyrażająca się udziałem w akcji odczytowej oraz audycjach radiowych. Wymieniona strona działalności Stanisława Żaryna przejawiała się również w pracy społecznej, zapoczątkowanej w okresie studiów czynnym udziałem w ówczesnym Związku Słuchaczy Architektury, a kontynuowanej po wojnie w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki oraz innych organizacjach zawodowych.

Wyrazem uznania dla pracy i zasług Stanisława Żaryna było przyznanie w 1953 r. Nagrody Państwowej II-go stopnia w dziedzinie architektury za odbudowę Starego Miasta w Warszawie, odznaczenia Złotą Odznaką „Za Zasługi dla Warszawy”, Srebrnym Krzyżem Zasługi i Medalem X-lecia oraz nagrody za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i naukowej.

¹ Streszczenie referatu por.: M[arian]. A[rszyński], *Konferencja konserwatorska w Toruniu w sprawie badań nad kamienicami mieszczańskimi i ich adaptacji do współczesnych potrzeb*. „Ochrona Zabytków” XVII (1964) z. 1 (64), s. 63.

² Por. załączoną bibliografię prac publikowanych Stanisława Żaryna.

Zmarł nagle w Inowrocławiu w wieku 50 lat, prowadząc praktykę inwentaryzacyjną studentów Wydziału Architektury w pobliskiej Pakości. Odszedł w pełni sił i zapału do pracy, pozostawiając trwałe wspomnienie głębokiej kultury wewnętrznej i niezwykle pogodnego usposobienia. Nie szukając zaspokojenia osobistych ambicji, każdemu służył swą rozległą wiedzą, pomocą i radą. Połączona z niezwykłą skromnością prawda charakteru, życzliwość i uczynność jednały Mu powszechną sympatię i szacunek, których miarą był szczery żal towarzyszący Jego odejściu. Z przedwczesnym zgonem Stanisława Żaryna konserwatorstwo polskie poniosło dotkliwą stratę. Z jego szeregów ubył zasłużony pracownik, którego zalety umysłu i serca pozostaną w pamięci wszystkich oddanych sprawie zachowania spuścizny kulturalnej narodu.

Zdzisław Bieniecki

BIBLIOGRAFIA PRAC DRA INŻ. ARCH. STANISŁAWA ŻARYNA

1935

O Związku Słuchaczy Architektury Politechniki Warszawskiej. „Architektura i Budownictwo” XI (1935) s. 122—123. [Toż samo: „Kurier Warszawski” CXVI (1936)].

1936

Profesor Czesław Przybylski (Wspomnienie pośmiertne). „Życie Techniczne” 1936.

1938

O Noakowskim. W: *Praca zbiorowa pod red. Zygmunta Pągowskiego, Noakowskiemu — Łowicz, Łowicz (1938)*, s. 43—44.

1949

Kolumna Zygmunta i historia jej odbudowy. „Stolica” IV (1949) nr 16/17 (127/128) s. 11.

Ratusz Starej Warszawy. „Stolica” IV (1949) nr 52 (163) s. 6—7.

Zabezpieczenia konserwatorsko-budowlane wykonane w latach 1945—49. W: *Praca zbiorowa, Dawna Warszawa w odnowionej formie i nowej treści*, Warszawa 1949, s. 42, 50—52, 56—58, 65.

[Kamienica ul. Nowomiejska 5, s. 42; kamienica Rynek St. Miasta 8, s. 50; kamienica Rynek St. Miasta 20, s. 51; kamienica Fokiera Rynek St. Miasta 27, s. 52; kamienica Rynek St. Miasta 28, s. 56; kamienica Rynek St. Miasta 32, s. 57; kamienica Rynek St. Miasta 34, s. 58; kamienica Rynek St. Miasta 36, s. 58; kolumna Zygmunta III pl. Zamkowy, s. 65].

1951

Rekonstrukcja starej architektury. „Stolica” VI (1951) nr 11 (226) s. 4.

Rzemiosło artystyczne w odbudowie Starego Miasta. „Stolica” VI (1951) nr 11 (226) s. 9. [Współautor: Maria Sulimierska].

1952

Prace archeologiczne na Starym Mieście. Komisja Badań Dawnej Warszawy. „Stolica” VII (1952) nr 24 (262) s. 8.

1953

Dzieje odbudowy warszawskiego Starego Miasta, 1945—1952. „Stolica” VIII (1953) nr 30 (292) s. 4—10.

Kamienica „pod Murzynkiem”. „Stolica” VIII (1953) nr 12 (274) s. 12.

Kamienica staromiejska. „Stolica” VIII (1953) nr 31 (293) s. 12—13. [Współautor: Tadeusz Mischał].

Komisja Badań Dawnej Warszawy. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” I (1953) nr 1—2 s. 282—283. [Sprawozdanie z prac za lata 1951—52].

Metaloplastyka Traktu Starej Warszawy. „Stolica” VIII (1953) nr 35 (297) s. 7. [Współautor: Maria Sulimierska].

Portale Starego Miasta. „Stolica” VIII (1953) nr 41 (303) s. 8—9.

Ratusz Staromiejski. „Ochrona Zabytków” VI (1953) nr 2—3 (21—22) s. 107—114.

Stare i nowe portale w kamienicach staromiejskich. „Ochrona Zabytków” VI (1953) nr 2—3 (21—22) s. 115—118.

Stare i nowe rzemiosło artystyczne. „Architektura” VII (1953) nr 9 s. 230.

Zabezpieczenie techniczne polichromii w kamienicy Rynek St. Miasta 17. „Ochrona Zabytków” VI (1953) nr 2—3 (21—22) s. 169—171.